

NGHĨA CỦA CÂU

I – BÀI TẬP

1. Đọc những câu sau và thực hiện các nhiệm vụ nêu ở dưới.

– *Hãy mang tên họ nào khác đi !* (Sêch-xpia – *Tình yêu và thù hận*)

– *Đứng dậy không ông lại phết cho mấy hèo bảy giờ.* (Nguyễn Tuân – *Chữ người tử tù*)

– *Thôi đi ngủ đi chị.* (Thạch Lam – *Hai đứa trẻ*)

– *Em ra ngồi đây với chị kéo ở trong ấy muỗi.* (Thạch Lam – *Hai đứa trẻ*)

– *Chúng bay gó cổ cả, giải cho được ra đây cho ông !* (Nguyễn Công Hoan – *Tinh thần thể dục*)

– *Cầm lấy mà cút đi cho rảnh.* (Nam Cao – *Chí Phèo*)

a) Các câu trên có chung một loại nghĩa tình thái gì ?

b) Có mối liên hệ nào không giữa nghĩa tình thái mà anh (chị) đã xác định với kiểu (trần thuật, nghi vấn, cầu khiếu, cảm thán) của các câu trên ?

2. So sánh các cặp câu (a) và (b) với nhau và thực hiện nhiệm vụ nêu ở dưới.

– *Thằng bé muốn ăn kem.* (a)

– *Ngôi nhà muốn sập.* (b)

– *Chị e là anh về muộn.* (a)

– *Con chó e không qua nổi cơn bệnh.* (b)

– *Bác sợ trời mưa thế này thì lụt mất.* (a)

– *Con đê sợ không đủ vững chắc để chống chịu với nước lũ.* (b)

a) Câu nào thể hiện thái độ chủ thể của sự việc (biểu thị ở chủ ngữ) ?

b) Câu nào thể hiện sự đánh giá của người nói ?

c) Về mặt ý nghĩa, chủ ngữ của các câu (a) khác với chủ ngữ của các câu (b) như thế nào ? Từ đó có thể rút ra quy tắc gì liên quan đến sự khác biệt về nghĩa tình thái giữa hai loại câu (a) và (b) ?

d) Những từ *muốn*, *e*, *sợ* ở các câu (b) biểu hiện nghĩa tình thái nào trong các loại nghĩa tình thái đã học ?

3. Đọc các câu sau đây và thực hiện nhiệm vụ nêu ở dưới.

– *Kể ra nếu đem những chương giảng dẫn như thế vào một cuốn sách phê bình văn chương, thì cũng vô lí thực [...].* (Đinh Gia Trinh – *Hoài vọng của lí trí*)

– *Trường hợp ngược lại, nếu đam mê được chọn trước tiên bằng tình, đam mê ấy có nguy cơ sa lầy.* (Bửu Ý – *Đam mê*)

– *Giá các nhà thơ mới cứ viết những câu như hai câu vừa trích trên này thì tiện cho ta biết mấy.* (Hoài Thanh – *Một thời đại trong thi ca*)

– *Giá cứ như thế này mãi thì thích nhỉ ?* (Nam Cao – *Chí Phèo*)

– *Giá thử đêm qua không có thị thì hắn đã chết.* (Nam Cao – *Chí Phèo*)

– *Giả như, do một trớ trêu nào đó của hoàn cảnh, tôi đam mê cờ bạc bốn mươi năm thì giờ đây tôi ra sao ?* (Bửu Ý – *Đam mê*)

a) Các từ ngữ in đậm diễn đạt loại nghĩa tình thái gì ?

b) Thay *nếu* trong hai câu đầu bằng *giá* thì câu văn có chấp nhận được không ? Tại sao ?

c) Thay *giá* trong hai câu giữa bằng *nếu* thì nghĩa của câu có khác biệt ra sao ?

d) Thay *giá thử* / *giá như* trong hai câu cuối bằng *nếu* thì nghĩa của câu sẽ thay đổi như thế nào ?

II – GỢI Ý GIẢI BÀI TẬP

1. Các câu ở bài tập này đều thuộc kiểu câu cầu khiếu, nghĩa là chỉ sự việc được nhận thức như là một đạo lí.

2. Các câu (a) có chủ ngữ là người, thể hiện thái độ của chủ thể của sự việc trong khi các câu (b) có chủ ngữ không phải người, thể hiện sự đánh giá của người nói. Những từ *muốn*, *e*, *sợ* ở các câu (b) đều biểu hiện sự đánh giá của người nói về khả năng xảy ra của sự việc.

3. a) Các từ ngữ in đậm đều chỉ giả thiết hay điều kiện, nên đều thuộc loại nghĩa tình thái chưa xảy ra.

b) *Nếu* chỉ là điều kiện đơn thuần trong khi *giá* chỉ điều kiện trái ngược với sự việc đã xảy ra ; cho nên không thể nói với một người đã thi đỗ rằng *Giá anh thi đỗ...*, vì chắc chắn sẽ bị phản đối chẳng hạn : *Tôi có hỏng thi đâu !* Mặt khác, *giá* thể hiện sự ao ước ; vì thế trong hai câu đầu, thay *nếu* bằng *giá* sẽ là chuyện không chấp nhận được vì mâu thuẫn với nội dung câu văn : không ai lại ao ước xảy ra việc đưa những chương giảng dẩn vô lí vào trong một cuốn sách phê bình văn chương, hay chọn lựa đam mê thế nào để đam mê ấy có nguy cơ sa lầy.

c) Chính vì thế, ở hai câu giữa, thay *giá* bằng *nếu* thì tuy chấp nhận được, nhưng nghĩa sẽ khác biệt : mất đi cái hàm ý "trái ngược với sự việc đã xảy ra + ao ước".

d) *Giá thử / giá như* nêu một giả thiết trái ngược với sự việc đã xảy ra nhưng khác với *giá* ở chỗ không có hàm ý ao ước. Như thế, câu của Nam Cao *Giá thử đêm qua không có thị thì hắn đã chết* hàm ý đêm qua khi Chí Phèo ốm thì thị Nở có mặt ; câu của Bửu Ý : *Giả như, do một trớ trêu nào đó của hoàn cảnh, tôi đam mê cờ bạc bốn mươi năm thì giờ đây tôi ra sao ?* Hàm ý chuyện "tôi đam mê cờ bạc bốn mươi năm" là không có thực. Nói tóm lại, thay *giá thử và giả như* bằng *nếu* là đã khiến cho câu văn mất đi cái hàm ý giả thiết trái ngược với sự việc đã xảy ra.